

DANIEL HRENCIUC



Germanii în Regatul României Întregite (1918-1945)

DANIEL HRENCIUC

GERMANII ÎN REGATUL ROMÂNIEI
ÎNTREGITE (1918–1945)

Argonaut
Cluj-Napoca, 2019

Seria:
•ISTORIE•DOCUMENTE•MĂRTURII

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

HRENCIUC, DANIEL

Germanii în Regatul României Întregite : (1918-1945) / Daniel Hrenciuc. -
Cluj-Napoca : Argonaut, 2019

Conține bibliografie

ISBN 978-973-109-903-3

94

Foto Coperta I: Germani basarabeni în drum spre slujba duminicală. Sursa: Ute Schmidt, Coloniștii germani de la Marea Neagră, Traducere din limba germană de Cristina Grossu-Chiriac, Chișinău, Editura Cartier, 2014.

Tehnoredactare: Braeș Mădălina

Coperta: Braeș Mădălina

© Autorul & Argonaut

Editura Argonaut

Str. Ciucaș, nr.5/15

Cluj-Napoca

Tel. 0730.015.485

e-mail: edituraargonaut@yahoo.com

www.editura-argonaut.ro

Consilier editorial atestat: Emil POP

Editura Argonaut este acreditată CNCSIS/CNCS din anul 2002

INTRODUCERE

Germanii reprezintă una dintre cele mai vechi și importante minorități naționale din România, în perioada interbelică ocupând un procent de 4,2 % din populația totală, respectiv de peste un milion de persoane conform recensământului efectuat la 29 decembrie 1930. Ponderea germanilor a fost una realmente semnificativă în Transilvania, Banat, Basarabia, Bucovina, Dobrogea, Maramureș și Crișana, însă relativ discretă în restul spațiului românesc. Reprezentând un grup etnic aparte, cu un pronunțat sentiment național și identitar, dinamic, germanii și-au pus o amprentă inconfundabilă asupra provinciilor în care s-au stabilit, având certe și consistente contribuții în toate domeniile sferei publice (inclusiv în literatură, știință, artă, medicină, spiritualitate și religie). Nu se poate vorbi înainte de 1918 de o relație foarte strânsă ci mai degrabă de legături sporadice, ocazionale între comunitățile germanice care s-au regăsit în cadrele aceluiași stat după Marea Unire din 1918. Germanii au fost reprezentați pe scena vieții publice, politice și sociale de către Uniunea Germanilor din România Mare, fiind activi și vizibili în Parlament unde au acționat pentru promovarea intereselor identitare proprii. Hans Otto Roth, Rudolf Brandsch, Alois Lebouton, Norbert Kipper, Viktor Glondys, Friedrich Teutsch, au reprezentat lideri de seamă ai germanilor, și, în egală măsură, ai scenei politice democratice din Regatul Român, personalități care au susținut și promovat în mod constant discursul și regimul democratic, motiv pentru care ulterior, au plătit cu viața în închisorile comuniste. Este de notorietate considerația liderului român Corneliu Coposu față de personalitatea și anvergura democratică a lui Hans Otto Roth, manifestată și consacrată într-un mod public. În perioada interbelică, germanii au încheiat alianțe electorale cu partidele românești de guvernământ, înscriindu-se ulterior, în timpul Frontului Renașterii Naționale (1938–1940). În cursul anului 1940 drept urmare a unei Convenții încheiate între Al Treilea Reich și Regatul Român majoritatea germanilor din România – Basarabia, Bucovina și Dobrogea – a fost strămutată în Al Treilea Reich, luând astfel sfârșit o conviețuire multiseculară, cu urme profunde, vizibile inclusiv în zilele noastre. Atrăși de propaganda nazistă, germanii din România s-au înrolat în diverse formațiuni care activau în cel de Al Treilea Reich, dezvoltând un discurs eic în România unde propaganda legionară și antisemitismul atinsese cote înalte, iar legislația antisemită devenise politică de stat, cu predilecție în vremea regimului Ion Antonescu (1940–1944). Mulți tineri de etnie germană din România s-au înrolat în Wehrmacht, Organizația Todt¹ ș.a. în baza unui acord încheiat ulterior, între Al Treilea Reich și Regatul Român².

¹ Ottmar Trașcă, *Relațiile politice și militare româno-germane septembrie 1940 – august 1944*, Cluj Napoca, Editura Argonaut, 2013, p. 553–557.

² Mihai A. Panu, *Filiere și mecanisme de propagandă nazistă în Banat 1933–1945*, Cluj Napoca, Editura Mega, 2014, p. 246.

Schiță istoriografică

Istoriografia consacrată germanilor din România este una relativ bogată, majoritatea istoricilor preocupați de această tematică, fiind de regulă, etnici germani. Analizând, valorificând și dezvoltând reperele identitare ale propriei lor comunități, istoricii germani au scris monografii valoroase sub raport științific, acestea fiind publicate, de regulă, în limba maternă³. Excepțiile desigur, nu au lipsit și ele înregistrează contribuții notabile aparținând unor istorici români în frunte cu Nicolae Iorga, Sabin Manuilă, Vasile Ciobanu, Ștefan Delureanu, Ioan Bolovan, Sorina Bolovan, Constantin Buchet, Doru Radoslav, Nicolae Bocșan, Ștefan Ciocâltan, Cristian Troncotă, Ioan Mărculeț, Cătălina Mărculeț, Virgil Pană, Vasile Docea, Ottmar Trașcă, Silviu Moldovan, Ștefan Purici, Florian Banu, Mihai Pană, Irina Nastasă, Paul Șeulean, Laura Gheorgiu, Florin Pintescu, Daniel Hrenciuc ș. a. Dincolo de școala și orientarea istoriografică căreia îi aparține, istoricul urmărește în mod clar și tranșant prezentarea evenimentelor trecutului într-un mod obiectiv⁴. Tocmai din acest motiv, ne-am asumat, prin intermediul lucrării de față, prezentarea *sine ira et studio* a evoluției germanilor din România în perioada interbelică sub multiple aspecte (statistic, social, confesional, politic, educațional, cultural ș.a.)

Izvoarele documentare

Deși (încă) nu putem vorbi de un corpus distinct de documente al germanilor din România, putem în schimb, enumera o serie întreagă de instituții/fonduri arhivistice care dețin în custodia lor un număr impresionant de documente referitoare la aceștia, precum Serviciile Arhivelor Naționale din Sibiu, Brașov, Cluj Napoca, București, Iași, Suceava ș. a. Arhivele Naționale Istorice Centrale din București –fondurile Președinția Consiliului de Miniștri Serviciul Special de Informații, Direcția Generală a Poliției, Jandarmerie, Arhivele Diplomatice ale Ministerului de Externe, București, Arhivele Consiliului Național de Studiere al Arhivelor Securității ACNSAS București. Instituțiile mai sus enumerate dețin o cantitate impresionantă de documente referitoare la comunitățile germane trăitoare în România, în special pentru perioada interbelică și contemporană.

³ A se vedea unele considerații pe această temă la Vasile Ciobanu, *Contribuții la cunoașterea istoriei sașilor transilvăneni 1918–1944*, Sibiu, Editura hora, 2001, p. 11–24.

⁴ A se vedea Vittorio Vidotto, *Ghid pentru studiul istoriei contemporane*, București, Editura Bic All, 2007, p. 37 și urmt.

Problematica și bazele metodologice

Una dintre problemele delicate ale cercetărilor efectuate pe tema comunităților germane este reprezentată în continuare, de către arhivele germanilor din Bucovina Istorică care au fost evacuate din România în 1940, acestea aflându-se actualmente după știința noastră în Leipzig (Republica Federală Germania). Un demers precum cel de față își propune în mod evident, reflectarea obiectivă a evoluției comunităților germanice în spațiul românesc în baza (re) valorificării izvoarelor și surselor primare, multe dintre acestea fiind inedite. Instituțiile care păstrează aceste documente Arhivele Naționale Centrale – ANIC, Arhivele Diplomatice ale Ministerului de Externe – AMAE, Arhivele Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității – ACNSAS– București, sunt relativ bine organizate și ele funcționează în baza unor legi proprii, care facilitează, sau dimpotrivă, în mod paradoxal, pot întârzia accesul la anumite categorii de izvoare, așteptarea putându-se prelungi în cazul ACNSAS–ului la ani de zile. Este vorba de procedura anevoioasă de fotocopiere a unor documente importante pentru care am fost nevoit să aștept inexplicabil trei ani, operațiunea în sine, implicând costuri materiale determinate și amplificate de distanța geografică. Dincolo de bunăvoința și amabilitatea funcționarilor, barierele de ordin administrativ, respectiv, caracterul încă militarizat al ANIC perpetuează inutil în raport de reglementările europene și chiar naționale, dificultățile cercetării. În anumite situații, documente inaccesibile în fondurile SANIC Suceava – explicațiile personalului făcând trimitere la Legea Arhivelor și la Regulamentul Sălii de Studiu – ne-au fost la îndemână în mod adecvat în Sălile de Studiu ale ANIC București, fără absolut nicio restricție. Paradoxul pare a fi, cel puțin în asemenea situații, la el acasă, reflectând dimensiunea complexă și atât de delicată uneori, a relației cercetător/arhivist...

Tabula gratulatoria

În final, se cuvin a fi adresate câteva cuvinte de mulțumire adresare unor persoane care m-au sprijinit în cursul cercetărilor efectuate în vederea redactării acestui volum. Este vorba despre doamna Simona Palagheanu, fost împuternicit la conducerea SANIC Suceava, Ioan Drăgan, fost director general al ANIC, Dragoș Petrescu, fost președinte al Colegiului CNSAS, Stelian Obiziuc, AMAE.

Rădăuți, august 2016

CUPRINS

INTRODUCERE.....	5
Problematika și bazele metodologice.....	7
Capitolul I	
Apariția și originile comunităților germanice din România. Sașii	9
I.1.Țișterii.....	25
I.2.Șvabii din Banat.....	29
I.3.Șvabii sătmăreni.....	39
I.4.Pemii din Boemia.....	42
I.5. Germanii din Banatul Montan.....	43
I.6. Landlerii.....	43
I.7.Germanii din Basarabia.....	47
I.8.Germanii din Dobrogea.....	55
I.9.Germanii din Bucovina.....	57
Capitolul II	
1918: Unirea cu Regatul Român versus atitudinea comunităților germane.....	63
CAPITOLUL III	
Germanii în Regatul României Întregite.....	95
III.1.Reforma agrară din 1921: conținut și efecte asupra comunităților germanice din România	103
III.2. Biserica.....	109
Capitolul IV	
Învățământul în limba maternă.....	117
IV.1.Organizații culturale.....	130
IV.2.Teatrul.....	131
Capitolul V	
Organizarea și activitatea politică	139
Capitolul VI	
Presa germanilor din Regatul Român.....	153
CAPITOLUL VII	
Germanii din Regatul Român: statistică și demografie.....	167
CAPITOLUL VIII	
Național-Socialism.....	169
Capitolul IX	
Minoritatea germană în contextul relațiilor dintre Regatul Român și Al Treilea Reich.....	181

IX.1. Germanii din România în viziunea diplomaților Republicii de la Weimar	181
IX.2. Minoritatea germană în contextul relațiilor dintre Regatul Român și Al Treilea Reich	182
Capitolul X	
Strămutarea în cel de Al Treilea Reich.....	201
X.1. Grupul Etnic German din România.....	226
Capitolul XI	
Deportarea germanilor din România la muncă forțată în Uniunea Sovietică.....	233
Concluzii.....	253
Anexe	257
Anexa 1	257
Anexa nr. 2.....	267
Anexa nr. 3.....	285
Anexa nr. 4.....	292
Anexa nr. 5.....	300
BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ.....	327